

УДК 801.82: 811.111 (73)

БІБЛЕЇЗМИ, ЩО ФУНКЦІОНУЮТЬ ЯК АЛЮЗІЇ НА СВЯТЕ ПИСЬМО У РОМАНІ “МОЙСЕЙ І ДЕСЯТЬ ЗАПОВІДЕЙ” П. ІЛТОНА ТА М. РОБЕРТСА

Черкас Н.В. (м. Львів)

The article under consideration deals with the typological classification of Biblical units and their functioning as Biblical allusions in the novel *Moses and the Ten Commandments* (1956) by P. Ilton and M. Roberts. Antroponyms, toponyms and phraseological units of Biblical origin are taken as illustrative examples of forming additional associative ties with the Holy Scripture.

У даній статті ми зосередимо увагу на біблеїзмах, які у тексті історичного роману П. Ілтона та М. Робертса “Мойсей і десять заповідей” (*Moses and the Ten Commandments P. Ilton, M. Roberts, 1956*) виступають алюзіями на Святе письмо, набуваючи позитивної чи негативної конотації значення.

Згідно з визначенням О.С. Ахманової, *біблеїзм* – це біблійне слово або вираз, що ввійшов у загальний вжиток [1, 66]. За типологічною класифікацією, до біблеїзмів належать: 1) власні імена; 2) біблійні поняття, реалії; 3) слова і вирази, згруповані за біблійною тематикою; 4) крилаті вислови і фразеологічні одиниці та 5) біблійні цитати, що зафіксовані у словниках цитат.

Роман, взятий для дослідження, особливо багатий на власні імена біблійного походження: антропоніми і топоніми; та фразеологізми. У даній статті пропонуються саме ті мовні одиниці, що виконують функцію біблійної алюзії.

Л.О. Машкова розглядає алюзію як спосіб авторського використання змісту і форми творів своїх попередників для реалізації вертикального контексту, який є “історико-філологічним контекстом даного літературного твору та його частин” [5].

Багато вчених-філологів (Н.Ф. Катінене, Л.В. Полубиченко, А.Г. Мамаєва, Л.О. Машкова) поділяють думку про те, що алюзія – це посилення на той чи інший твір, згадка імені персонажа, того чи іншого епізоду і т. і. Л.О. Машкова розширює розуміння алюзії, акцентуючи на тому, що алюзія служить своєрідним “містком” між двома літературними світами, двома епохами. У нашому випадку – між романом, взятим для дослідження, і Біблійними текстами.

Як зазначає І.В. Гюббенет, “алюзія – дуже зручний термін, який вказує на наявність у читача певного, а саме, історико-філологічного фонового знання” [3, 23]. За Веллінзом, алюзія – це посилення на Біблію, на класичну та сучасну літературу, історію, які читач здатний інтерпретувати для себе, намагаючись наслідувати думку автора, який вкладає у цей мовний засіб певне значення [9, 74-75]. Алюзія є складовою частиною авторського задуму. У літературознавчому довіднику Холмана подане таке визначення алюзії: “Алюзія – це мовний засіб, за допомогою якого здійснюється коротке посилення на історичні або літературні факти, особи, події. Часто в англійській літературі трапляються алюзії на Біблію.

Біблійною алюзією у даній роботі будемо вважати мовний засіб, що є непрямым посиленням за допомогою слова, виразу чи речення на певний біблійний факт, предмет, особу, міф і який передбачає наявність фонових знань у читача чи слухача про відповідний факт, предмет, особу, міф та викликає у них певні асоціації. Вона розрахована на знання та пам’ять читача, емоційний вплив на якого залежить від асоціацій, які вже сформувалися у нього” [3, 13].

Заголовок роману *Moses and the Ten Commandments* є алюзією на Мойсееве П’ятикнижжя і складається із антропоніма *Moses*, за яким стоїть образ позитивного лідера євреїв, визволителя з єгипетської неволі, борця за

справедливість та фразеологізму *the ten commandments*, вжитого у значенні “закони праведного життя”. Семантична специфіка заголовка полягає у тому, що у ньому здійснюється конкретизація і генералізація значення. Зовнішнім пояснюючим контекстом вважається алюзійна асоціація [4, 96]. При цьому адекватне декодування заголовка залежить від обізнаності читача із текстом П’ятикнижжя.

У тексті роману Мойсей порівнюється із біблійним персонажем Каїном: “A voice had commanded him to strike, the voice from his childhood. He had no pity for the Egyptian, but he knew that he would carry within him till he died the bitter knowledge that, *like Cain*, he had killed his brother” [8, 124] (Genesis 4:8; Exodus 2:11–12). Метафоричне переосмислення імені Каїна пов’язане з історією про двох синів Адама і Єви: землероба Каїна та вівчара Авеля. У сучасній англійській мові антропонім Каїн уособлює братовбивцю і є символом підлості і братерської зради. Крім порівняння із Каїном у досліджуваному романі вжито фразеологізм *the brand (mark) of Cain* (зовнішня ознака злочинства) у зв’язку з історією про те, як Мойсей у пориві люті убив єгиптянина-наглядача і ніс свій хрест до кінця життя, спокутуючи гріх братовбивства. І Каїн, і Мойсей були вигнані Богом із рідної землі. Як бачимо з наведеного прикладу антропонім, вжитий алюзивно, має негативну конотацію і слугує у тексті твору для осуду вчинку Мойсея.

Антропонім *Noah* став символом праведності і непорочності і має позитивну конотацію. У романі “Мойсей і десять заповідей” знаходимо алюзію на Книгу Буття 6: 13-22: “Noah, the man of prudence, had built an ark to carry him through the flood. Where was their ark?” [8, 270] (Genesis 6:13–22). Фразеологізм *Noah’s ark* (Ноевий ковчег, спокійне, безпечне місце) вжито у тексті роману для інтенсифікації порівняння порятунку євреїв під

час втечі від єгиптян із порятунком Ноевої родини під час Всесвітнього Потопу.

Власні біблійні імена *Moses*, *Cain*, *Noah* виявляють у сучасній мові деактуалізацію ознаки, покладеної в основу внутрішньої форми мовного знака, вираженого антропонімом. У результаті асоціативно-образного переосмислення власного імені за ним закріплюється певна ознака, вмотивована тими якостями, які виявив біблійний персонаж і які зафіксовані в Біблії або апокрифічних текстах.

Топонім *Egypt* виступає у досліджуваному романі символом неволі, будучи територією, на якій здійснювалося гноблення єврейського народу. Він входить до складу фразеологізму *plagues of Egypt* (нещастя, гнітюча атмосфера, несприятливі обставини), що є алюзією на десять кар єгиптян: “The first ships arrived from up-river, with reports of the plagues being visited upon Egypt” [8, 224] (Exodus 7;9;10;12).

Напроти вагу краю гнобителів у романі 8 разів згадано про Обітовану Землю. Фразеологізми *promised land* і *the land of milk and honey* є синонімічними і виступають алюзіями на біблійний край Ханаан, куди євреї повинні були потрапити після поневірянь у винагороду за страждання, що випали на їхню долю. Бог бачив страждання свого народу і послав Мойсея до Єгипту як свого помазанця: “You will take them out of Egypt into the wilderness, that they shall prove themselves and be made holy. And you will lead them into Canaan, a broad and spacious land, *the land of milk and flowing honey*.” [8, 175] (Exodus 3:8, 18–20).

Особливого значення у романі набуває топонім *Sinai*: “Joshua thought that this was once again the hand of yahweh, for Sinai was in the khamsin’s path” [8, 242]. Гора Синай (Хорив) стала місцем, де Бог дав Мойсею десять заповідей, згадані у романі, як *God’s laws*: “Now he knew

that the sun itself was one of God's creatures, following God's laws" [8, 296]. Словосполучення *God's laws* у тексті роману виступає синонімом до фразеологізмів *the ten commandments* та *Mosaic law*.

У даному романі біблійні алюзії представлені антропонімами, топонімами та фразеологізмами біблійного походження, виконуючи інформативну та оцінну функції. Остання залежить від асоціацій, які сформувалися у читача в результаті виникнення додаткових зв'язків між текстами Святого письма і художнього твору.

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов.— Москва: Сов. энцикл., 1969. — 607 с.
2. Біблія: Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту.— Київ, 1988.— 1523 с.
3. Гюббенет И.В. К проблеме понимания литературно-художественного текста (на английском материале).— Москва: Изд-во МГУ, 1981.— 110 с.
4. Кухаренко В.А. Интерпретация текста.— Москва: Просвещение, 1988.—192 с.
5. Машкова Л.А. Литературная аллюзия как предмет филологической герменевтики: Автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04.— Москва, 1989.— 24 с.
6. Holman С.Н. Handbook to Literature.— New York: Macmillan Publishing Company, 1992.— 615 p.
7. Holy Bible. New Revised Standard Version Containing Old and New Testaments.— Grand Rapids (Michigan): Zondervan Bible Publishers, 1990.— 1412 p.

8. Ilton P., Roberts M. Moses and the Ten Commandments.– New York: Dell Publishing Company, 1956.– 320 p.
9. Vallins G.H. The Best English.– London: Pan Books, 1963.– P. 74-75.